

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

Αρχαιολογία του τοπίου: Θεωρητικές και ερμηνευτικές προσεγγίσεις

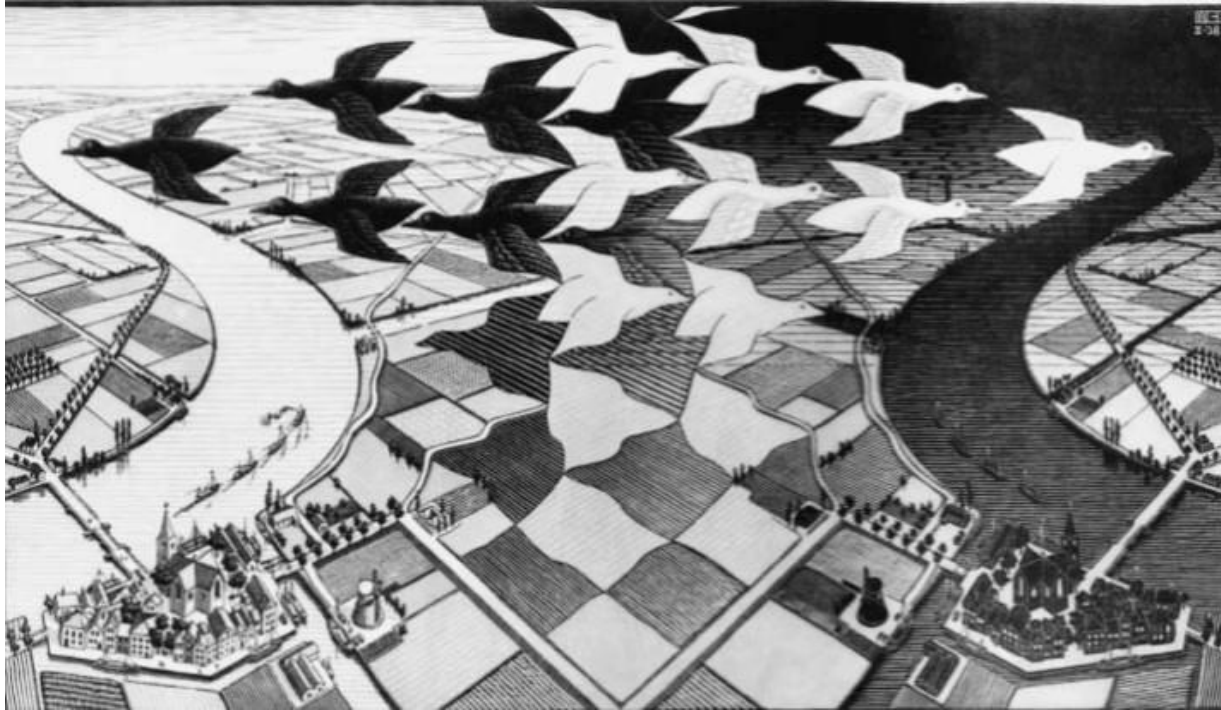
Ενότητα 2.8: Η φαινομενολογική προσέγγιση

Γιώργος Βαβουρανάκης

Φιλοσοφική Σχολή

Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας

Η φαινομενολογική προσέγγιση

Η έμφαση στο βίωμα

Φύση και άνθρωπος

- Η διχοτόμηση φύσης και πνεύματος
- Levi-Strauss: νους και περιβάλλον
- Bateson: Η οικολογία του πνεύματος
- Η πρακτική γνώση και δράση
- Οι αλυσίδες γνώσης/δράσης
- Η σημασία των αισθήσεων
- Αίσθηση και αίσθημα

Το παράδειγμα κυνηγιού ταράνδων στη φυλή Κρέε του Καναδά

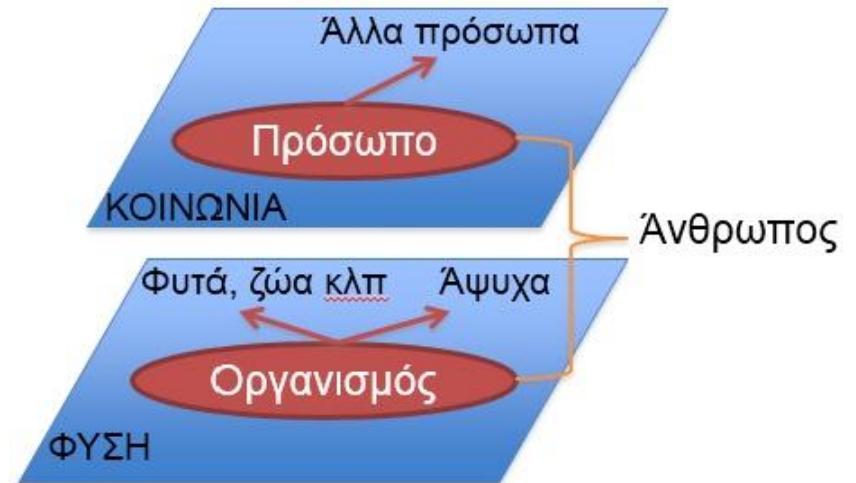
Η κατάργηση της διχοτόμησης φυσικού-ανθρωπογενούς τοπίου

- Η διαφορά ανθρώπου και ζώου
- Η λογική της προσαρμογής στο περιβάλλον
- Ο εξελικτικισμός
- Οι προϋποθέσεις της «ορθολογικής» δράσης»
- Η πρακτική μετάδοση της γνώσης
- Η αντίφαση ανάμεσα στις πολιτισμικές αξίες και τη βελτιστοποίηση της συμπεριφοράς

Η οργανική σχέση με τη φύση

- Ο άνθρωπος ως μέρος της φύσης
- Οι μη ανθρώπινες οντότητες (φύτα, ζώα) ως όντα με βούληση και ικανότητα σχεδιασμού
- Η σχέση ως πιο σημαντική από τις οντότητες που την απαρτίζουν, π.χ. Φαγητό, σχέση μητέρας παιδιού
- Ο ανθρωπομορφισμός του περιβάλλοντος ως προσπάθεια έκφρασης της οργανικής σχέσης με αυτό
- Η σημασία της πράξης ως ενότητας σκέψης και δράσης

Το τοπίο

- Δεν είναι *tabula rasa*, αλλά ήδη διαμορφωμένο
- Δεν είναι συνεχής επιφάνεια αλλά οργανωμένο δίκτυο τόπων με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και σχέσεις
- Διαθέτει στους ανθρώπους πλαίσια ταυτότητας και πράξης, διατηρώντας μνήμη προέλευσης και υπαγορεύοντας κατεύθυνση δράσης
- Ο άνθρωπος κινείται μέσα και όχι πάνω στο τοπίο
- Ο λόγος (γλώσσα, τραγούδι κλπ) δεν αναπαριστά αλλά αναδιαμορφώνει το τοπίο

Η σχέση ισοτιμίας ανθρώπου-φύσης

- Άνθρωπος και φύση ως ισότιμες οντότητες
- Η σχέση εμπιστοσύνης: τροφосуλλέκτες
- Η σχέση κυριαρχίας: γεωργοί και κτηνοτρόφοι
- Η γνώση της φύσης ως γνώση άλλων προσώπων
- Η γνώση ως δυνατότητα προσέγγισης στο πλαίσιο της εμπιστοσύνης
- Η γνώση ως ικανότητα εκμετάλλευσης στο πλαίσιο της κυριαρχίας
- Η νεολιθικοποίηση ως αλλαγή τρόπου σύνδεσης με το περιβάλλον

Η σχεσιακή συγκρότηση ανθρώπου και περιβάλλοντος

- Ο ανιμισμός
- Ο ανθρωπομορφισμός των ζώων
- Το όνειρο ως εμπειρία
- Οι δυνατότητες του ονείρου
- Φαντασία και ανθρώπινη συγκρότηση
- Η ποσοτική και ποιοτική διαφοροποίηση ανθρώπου και ζώων

Γη και ζωή

Δυτικό μοντέλο

- Η γη είναι άψυχη
- Περιέχει τα έμψυχα
- Τα έμψυχα ζουν σε διακριτές γενιές
- Κάθε γενιά κληρονομεί την προηγούμενη

Σχισιακό μοντέλο

- Η ζωή εντοπίζεται στις σχέσεις
- Η σχέση με τη γη καθορίζει τη ζωή των ανθρώπων
- Η σχέση με τη γη ως περίπλοκο δίκτυο
- Η ζωή ως συνεχές

Η (εγ)κατοίκηση

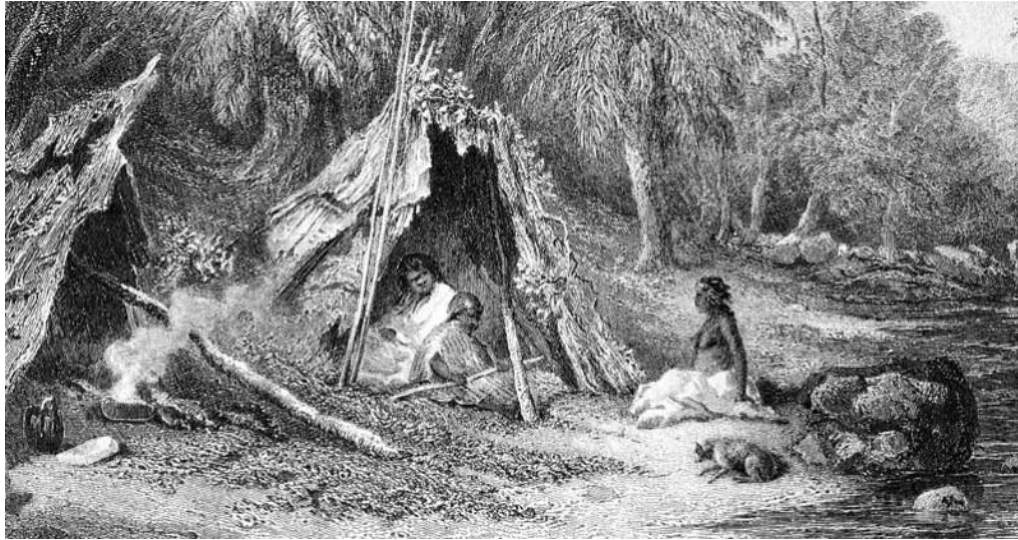
- Ο Martin Heidegger
- Το Είναι-στον-Κόσμο
- Η ερριμμενότητα
- Η πρόσληψη ως δυνατότητα του κόσμου γύρω μας για τη δική μας δράση
- Η πρωταρχικότητα του σώματος και της φυσικής επαφής
- Η προ-χειρότητα

Κατασκευές

Κατασκευές [2]

7

8

Η οπτική της οικοδομής

- Ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός
- Η πρωταρχικότητα του σχεδιασμού του κτηρίου
- Η μονιμότητα του κτηρίου
- Η μορφή του κτηρίου και οι λειτουργίες
- Λειτουργίες χωρίς κτήριο;
- Οι τροφосуλλέκτες και το πρόβλημα της πρωταρχικότητας του νοητικού σχεδιασμού

Η οπτική της εγ(κατοίκησης)

- Κατοικία και σπίτι
- Το κτήριο ως μέρος της εγκατοίκησης
- Το σπίτι ως ζωντανός οργανισμός
- Το σπίτι ως συγκέντρωση και σύνδεση σχέσεων, δυνάμεων, οντοτήτων
- Η οικοδομή ως αναδιαμόρφωση του κόσμου
- Η οικοδομή ως διάλογος με το περιβάλλον
- Η οικοδομή ως μέρος του περιβάλλοντος

Το τοπίο ... Και πάλι

- Το τοπίο δεν είναι το φυσικό περιβάλλον
- Το τοπίο δεν είναι μία πολιτισμική αναπαράσταση του νου
- Το τοπίο δεν είναι χώρος
- Το τοπίο είναι εμπειρία
- Το τοπίο συγκεντρώνει στοιχεία του περιβάλλοντος σε σύνολο
- Τα όρια των συνόλων δεν περιχαράκωνουν γιατί δεν προϋπάρχουν και γιατί αναδιατάσσονται

9

Χρόνος, χρονικότητα, καιρός

- Σειρά A και Σειρά B
- Ο γραμμικός χρόνος και η ιστορία
- Μη γραμμικός χρόνος
- Ρυθμικότητα
- Η δράση σε σχέση με το σκοπό- πράξη
- Η συνύπαρξη παρελθόντος-παρόντος-μέλλοντος στην πράξη
- Η σχετικότητα του χρονικού βάθους της πράξης
- Ο συσχετισμός διαφορετικών ανθρώπων, πράξεων, ρυθμών

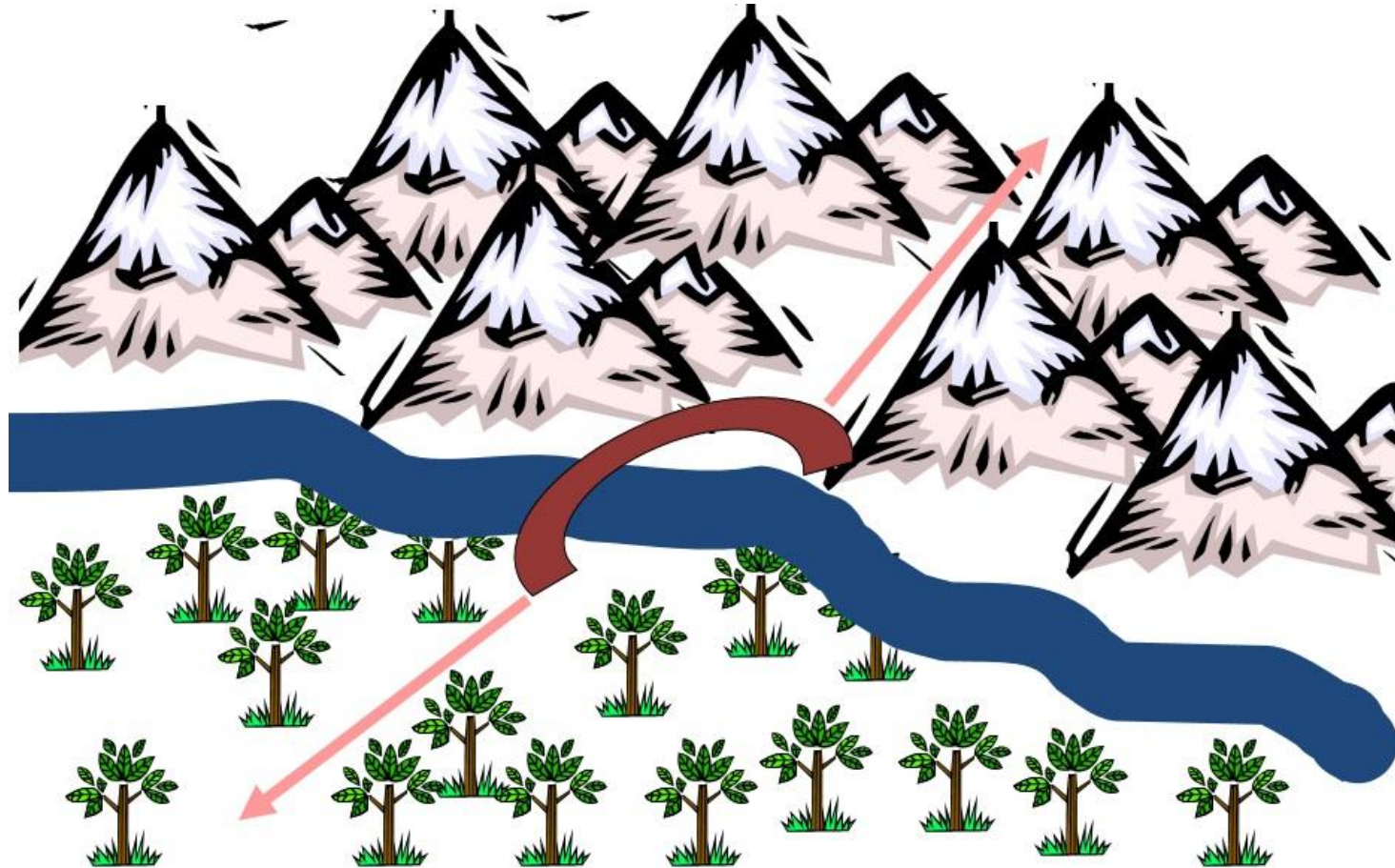

Η χρονικότητα του τοπίου

- Η επιτέλεση ως προϋπόθεση ύπαρξης του τοπίου
 - Το παράδειγμα της μουσικής
- Το τοπίο ως συνεχώς υπό διαμόρφωση
- Η ζωή ως συνεχής κίνηση μέσα από τοπία
- Η δυναμική της αλλαγής των τοπίων μέσα από συνεχή πράξη
- Η διαδραστικότητα των στοιχείων του τοπίου
- Έμψυχα και άψυχα όντα στο τοπίο

Το παράδειγμα του Heidegger

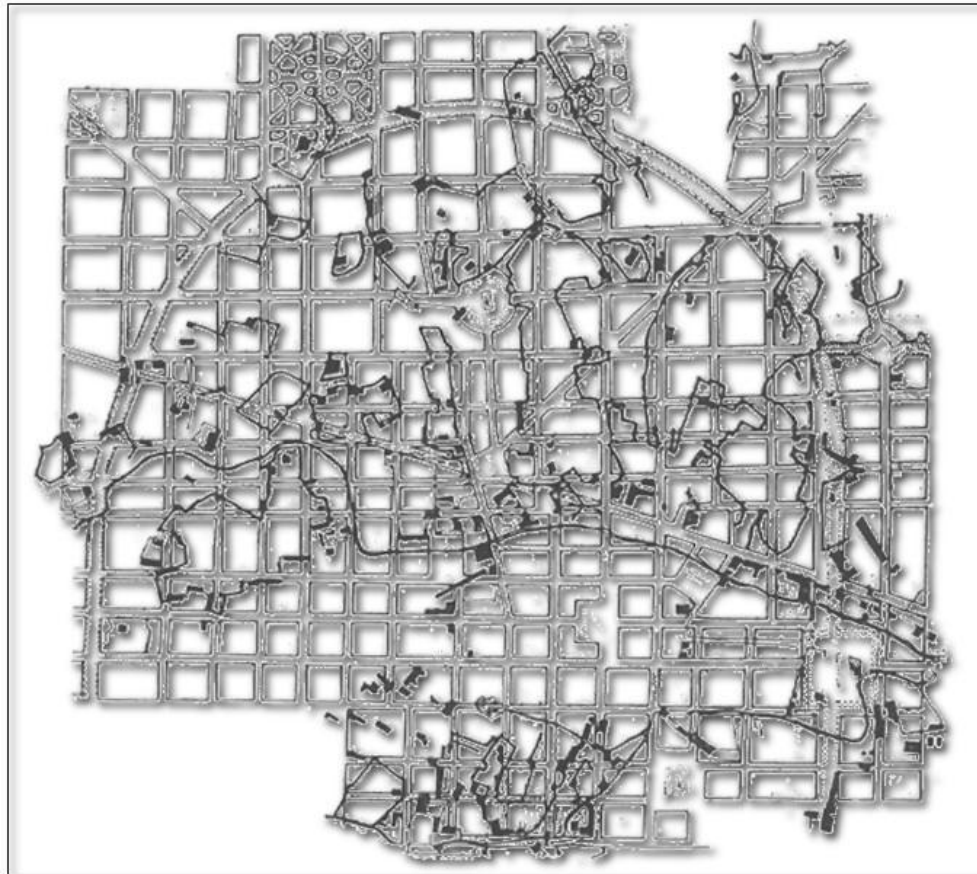
Οι θεριστές του P. Bruegel

- Η χρονικότητα του δένδρου
- Τα κομμένα στάχυα ως διεπαφή
- Ο θερισμός ως μέρος διαδικασίας
- Η εκκλησία ως «χρονότοπος»
- Η βιογραφία χρονοτόπων
- Οι άνθρωποι και οι ασχολίες
- Το τοπίο ως συνδυασμός χρονοτόπων

11

Το τοπίο ως παλίμψηστο

12

Πολοδομικό σχέδιο Καρδίτσας

Το παλίμψηστο του αστικού τοπίου

Αθήνα

Καλαμάτα

Κέρκυρα

Σύγκριση τοπίων

16

18

Αναφιώτικα

17

19

Τέλος

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0.

Έχουν προηγηθεί οι κάτωθι εκδόσεις:

- Έκδοση διαθέσιμη εδώ <http://eclass.uoa.gr/courses/ARCH366/>

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών, Γιώργος Βαβουρανάκης 2015. Γιώργος Βαβουρανάκης. «Αρχαιολογία του τοπίου: θεωρητικές και ερμηνευτικές προσεγγίσεις. Ενότητα 2.8: Η φαινομενολογική προσέγγιση». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://opencourses.uoa.gr/courses/ARCH11/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (1/3)

Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:

Εικόνες/Σχήματα/Διαγράμματα/Φωτογραφίες

Εικόνα 1: Ημέρα και νύχτα, ξυλογραφία (1938). Maurits Cornelis Escher.

Copyrighted. <http://aboutmygeneration.com/wp-content/uploads/2013/07/A-Typical-M-S-Escher-Metamorphosis.jpg>

Εικόνα 2: Christopher Martin Photography, Wapiti in North America. Copyrighted.

<https://chrismartinphotography.files.wordpress.com/2012/10/tongue-out-c2a9-christopher-martin-2659.jpg>

Εικόνα 3: Ιστός Αράχνης. Public domain.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Garden_orbweaver_with_prej.jpg

Εικόνα 4: Κηρήθρα. Public domain.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Honey_comb.jpg

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (2/3)

Εικόνα 5: Φωλιά μυρμηγκιών. Public domain.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:CPonte_anthill2.jpg?uselang=el

Εικόνα 6: Φωλιά κάστορα. Public domain.

<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Beaverlodge.JPG>

Εικόνα 7: A 19th century engraving of an Indigenous Australian encampment, showing the indigenous lifestyle in the cooler parts of Australia at the time of European settlement. Public domain.

<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Indig1.jpg?uselang=el>

Εικόνα 8: Ερείπια του ανακτόρου της Κνωσού. Public domain.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Palace_of_Knossus.jpg?uselang=el

Εικόνα 9: The Harvesters. Public domain.

https://en.wikipedia.org/wiki/File:Pieter_Bruegel_the_Elder- The_Harvesters - Google_Art_Project.jpg

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (3/3)

Εικόνα 10: Σχεδιαστικά το παράδειγμα του Heidegger. Copyrighted.

Εικόνα 11: The Harvesters. Public domain.

[https://en.wikipedia.org/wiki/File:Pieter Bruegel the Elder- The Harvesters - Google Art Project.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/File:Pieter_Bruegel_the_Elder-The_Harvesters_-_Google_Art_Project.jpg)

Εικόνα 12: Πολεοδομικό σχέδιο Καρδίτσας. Copyrighted.

Εικόνα 13: Φωτογραφία Αθήνας. Public domain.

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Agora of Athens 2.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Agora_of_Athens_2.jpg)

Εικόνα 14: Φωτογραφία Κέρκυρας. Public domain.

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Corfu panorama bgiu.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Corfu_panorama_bgiu.jpg)

Εικόνα 15: Φωτογραφία Καλαμάτας. Copyrighted.

<http://www.travelbits.nl/uploads/Accommodation/Griekenland%202/Peleponessos/Kalamata/6.jpg>

Εικόνες 16-17-18-19: Φωτογραφίες από Αναφιώτικα. Copyrighted.

